

УДК 617.51/.53-036.22(477.54)

DOI <https://doi.org/10.35220/2078-8916-2023-49-3.21>**С.М. Григоров,**

доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри хірургічної стоматології
та щелепно-лицевої хірургії, Харківський національний
медичний університет,
просп. Науки, 4, м. Харків, Україна, індекс 61022,
sm.hryhorov@kntmu.edu.ua

А.В. Трет'яков,

очний аспірант кафедри хірургічної стоматології
та щелепно-лицевої хірургії,
Харківський національний медичний університет,
просп. Науки, 4, м. Харків, Україна, індекс 61022,
tretiakov.ars@gmail.com

М.С. Мирошніченко,

доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та клінічної патофізіології
імені Д.О. Альперна, Харківський національний
медичний університет,
просп. Науки, 4, м. Харків, Україна, індекс 61022,
mmyroshnychenko@ukr.net

О.В. Арсен'єв,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних
загальнонаукових дисциплін,
Харківський міжнародний медичний університет,
вул. Молочна, 38, м. Харків, Україна, індекс 61001,
6090251.a@gmail.com

ЕПІДЕМІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАТОЛОГІЇ ГОЛОВИ ТА ШИЇ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мета дослідження. Визначення епідеміологічних особливостей патології голови та шиї серед населення Харківського регіону за період з 2012 по 2020 рр. **Матеріали і методи дослідження.** Матеріалом дослідження була звітна документація щодо аналізу роботи відділення хірургії голови та шиї Комунального некомерційного підприємства Харківської обласної ради «Обласна клінічна лікарня» (КНП ХОР «ОКЛ») за період з 2012 по 2020 рр. Значимість відмінностей відносних показників перевірялась за допомогою парного Z-критерію. Відмінності при $p < 0,05$ вважали значимими. **Наукова новизна.** За період з 2012 по 2020 рр. кількість хворих, що були госпіталізовані до відділення хірургії голови та шиї КНП ХОР «ОКЛ», і, відповідно, кількість проведених оперативних втручань змінювались хвиляподібно, про що свідчило їх збільшення з 2012 по 2013 рр., зменшення з 2013 по 2015 рр., збільшення з 2015 по 2018 рр. та зменшення з 2018 по 2020 рр. Серед патології голови та шиї у жителів Харківського регіону низька частота зустрічаємості була характерною для новоутворень, остеомієліту, вроджених вад розвитку, деформацій та хромосомних

порушень; середня частота зустрічаємості – для хвороб органів дихання, хвороб порожнини рота, слинних залоз та щелеп; висока частота зустрічаємості – для травм у результаті дії зовнішніх причин, хвороб шкіри та підшкірної клітковини. **Висновки.** Виявлені авторами особливості патології голови та шиї у жителів Харківського регіону необхідно враховувати при організації системи охорони здоров'я на регіональному рівні та плануванні науково-дослідної роботи у вищих медичних навчальних закладах.

Ключові слова: патологія голови та шиї, епідеміологія, Харківська область.

S.M. Grigorov,

Doctor of Medical Sciences, Professor,
Head of the Department of Operative Dentistry
and Maxillofacial Surgery, Kharkiv National
Medical University,
4 Nauky avenue, Kharkiv, Ukraine, postal code 61022,
sm.hryhorov@kntmu.edu

A.V. Tretiakov,

PhD student at the Department of Operative Dentistry
and Maxillofacial Surgery,
Kharkiv National Medical University,
4 Nauky avenue, Kharkiv, Ukraine, postal code 61022,
tretiakov.ars@gmail.com

M.S. Myroshnychenko,

Doctor of Medical Sciences, Professor,
Head of the Department of General and Clinical
Pathophysiology named after D.O. Alpern,
Kharkiv National Medical University,
4 Nauky avenue, Kharkiv, Ukraine, postal code 61022,
mmyroshnychenko@ukr.net

O.V. Arseniev,

Candidate of Physical and Mathematical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Fundamental General Scientific Disciplines,
Kharkiv International Medical University,
38 Molochna street, Kharkiv, Ukraine, postal code 61001,
6090251.a@gmail.com

EPIDEMIOLOGICAL FEATURES OF HEAD AND NECK PATHOLOGY AMONG THE POPULATION OF KHARKIV REGION

The purpose of the study. Determination of epidemiological features of head and neck pathology among the population of Kharkiv region for the period from 2012 to 2020. **Materials and methods of the research.** The material of the study was the reporting documentation about the analysis of the work of head and neck surgery department of the Municipal Non-profit Institution of the Kharkiv Regional Council "Regional Clinical Hospital" (MNI KRC "RCH") for the period from 2012 to 2020. The significance of the relative indicators differences was checked using the paired Z-criterion. Differences at $p < 0.05$

were considered significant. **Scientific novelty.** During the period from 2012 to 2020, the number of patients hospitalized to the head and neck surgery department of the MNI KRC "RCH" and, accordingly, the number of operative interventions changed in a wave-like manner, which was evidenced by their increase from 2012 to 2013, decrease from 2013 to 2015, increase from 2015 to 2018 and decrease from 2018 to 2020. Among the head and neck pathologies of the residents of Kharkiv region, a low frequency of occurrence was characteristic of neoplasms, osteomyelitis, congenital malformations, deformations and chromosomal disorders; the average frequency of occurrence – for the respiratory organs diseases, diseases of the oral cavity, salivary glands and jaws; high frequency of occurrence – for injuries resulting from external causes, diseases of the skin and subcutaneous tissue. **Conclusions.** The peculiarities of the head and neck pathology in residents of Kharkiv region identified by the authors must be taken into account when organizing the health care system at the regional level and planning research work in higher medical educational institutions.

Key words: head and neck pathology, epidemiology, Kharkiv region.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сучасної медичної науки та практики є патологія голови та шиї, що представлена гетерогенною групою захворювань з різним етіопатогенезом і клінічною симптоматикою, лікування яких потребує комплексного та командного підходу з залученням щелепно-лицевих хірургів, нейрохірургів, офтальмологів, оториноларингологів тощо [1, 2].

Патологія голови та шиї у людей призводить до фізичних, функціональних та біологічних ускладнень, впливає на різні аспекти (економічні, соціальні, психологічні та ін.) життя людей [3]. Зазначена патологія, відповідно до звіту Всесвітньої організації охорони здоров'я у 2022 році, вражає майже половину населення світу (45% або 3,5 мільярди людей у всьому світі) протягом життя від раннього віку до старості [4].

Покращення медичної допомоги хворим на патологію голови та шиї, оптимізація організації системи охорони здоров'я потребують проведення епідеміологічних досліджень, спрямованих на вивчення особливостей поширення захворювань та визначення факторів ризику, які збільшують ймовірність їх розвитку. Поширеність захворювань порожнини рота та щелепно-лицевої системи, як зазначають учені, дуже різняться в залежності від регіону [5], тому вкрай важливим є визначення регіональних епідеміологічних особливостей зазначеної патології. Наявні дані літератури не дозволили виявити досліджень, спрямованих на визначення епідеміологічних особливостей патології голови та шиї у мешкан-

ців Харківського регіону, що актуалізує проведення даного дослідження.

Метою дослідження є визначення епідеміологічних особливостей патології голови та шиї серед населення Харківського регіону за період з 2012 по 2020 рр.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом дослідження була звітна документація щодо аналізу роботи відділення хірургії голови та шиї Комунального некомерційного підприємства Харківської обласної ради «Обласна клінічна лікарня» (КНП ХОР «ОКЛ») за період з 2012 по 2020 рр. Значимість відмінностей відносних показників перевірялась за допомогою парного Z-критерію. Відмінності при $p < 0,05$ вважали значимими.

Результати та їх обговорення. За період з 2012 по 2020 рр. у відділенні хірургії голови та шиї КНП ХОР «ОКЛ» було проліковано 18097 мешканців Харківського регіону. Аналіз кількості хворих по роках наведено на рисунку 1. За період з 2012 по 2020 рр. кількість хворих, як зазначено на рисунку 1, змінювалася хвилеподібно (збільшувалася з 2012 по 2013 рр., зменшувалася з 2013 по 2015 рр., збільшувалася з 2015 по 2018 рр., зменшувалася з 2018 по 2020 рр.).

Кількість проведених оперативних втручань у відділенні хірургії голови та шиї КНП ХОР «ОКЛ» за період з 2012 по 2020 рр. змінювалася хвилеподібно подібно до кількості хворих, що звернулися за медичною допомогою (збільшувалася з 2012 по 2013 рр., зменшувалася з 2013 по 2015 рр., збільшувалася з 2015 по 2018 рр., зменшувалася з 2018 по 2020 рр.) (рис. 2).

Патологія голови та шиї характеризується високою розповсюдженістю та інтенсивністю в Україні, що обумовлено безліччю факторів: екологічні умови проживання, стресові фактори, загальний стан здоров'я, стан гігієнічного догляду за ротовою порожниною тощо [6]. Важливим є визначення факторів ризику, що збільшують ймовірність розвитку даної патології, та формування відповідних груп ризику серед мешканців з метою проведення своєчасних профілактичних та лікувально-діагностичних заходів.

За період з 2012 по 2020 рр. у госпіталізованих до відділення хірургії голови та шиї КНП ХОР «ОКЛ» було діагностовано новоутворення; хвороби органів дихання; хвороби порожнини рота, слинних залоз та щелеп; хвороби шкіри та підшкірної клітковини; остеомієліт; вроджені вади розвитку, деформації та хромосомні порушення; травми в результаті дії зовнішніх причин (табл. 1). Аналіз наведених показників у таблиці 1 виявив,

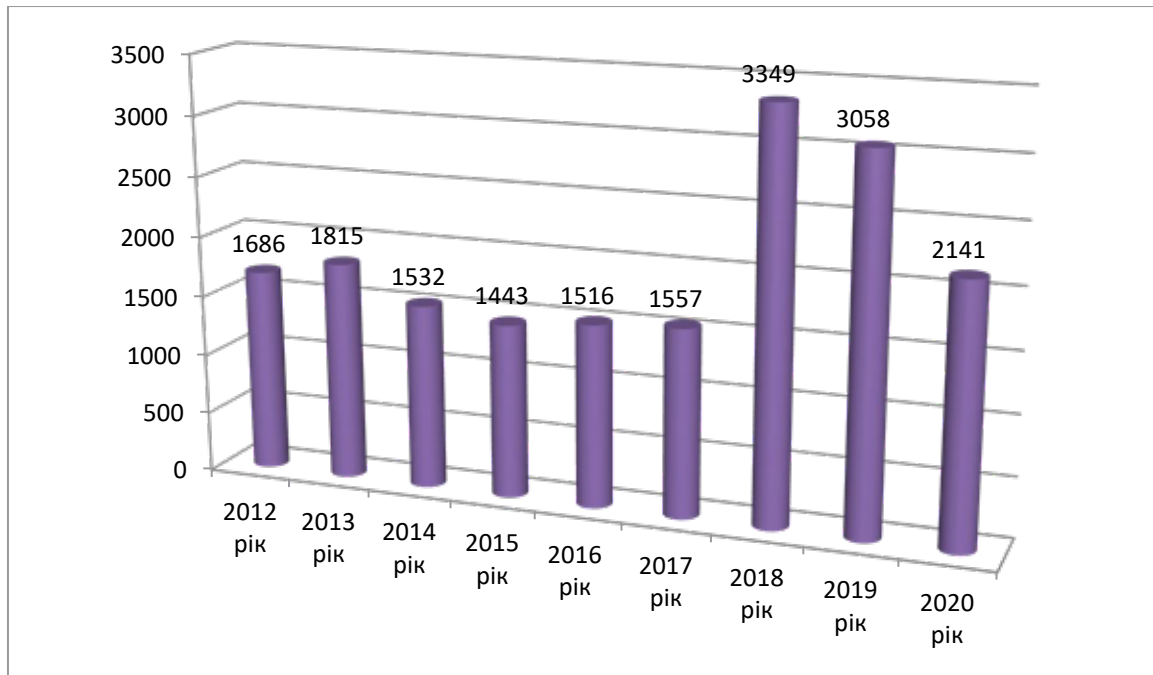

Рис. 1. Кількість хворих, що отримали медичну допомогу у відділенні хірургії голови та шиї КНП ХОР «ОКЛ» за період з 2012 по 2020 рр.

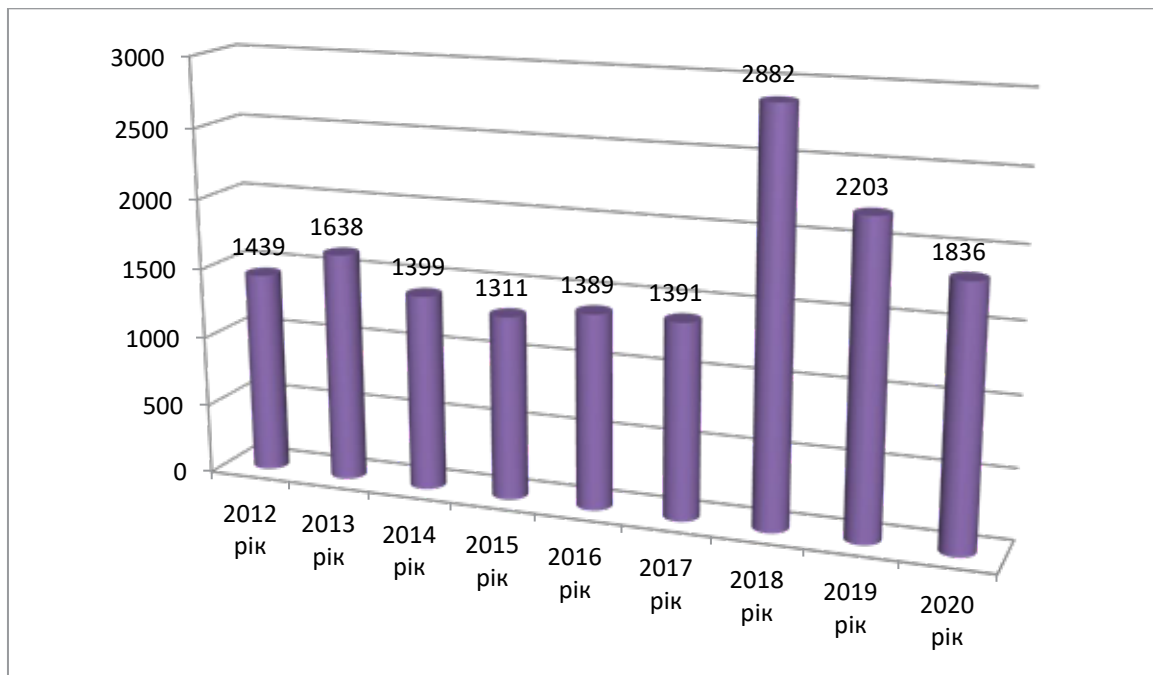

Рис. 2. Кількість проведених операцій у відділенні хірургії голови та шиї КНП ХОР «ОКЛ» за період з 2012 по 2020 рр.

що травми в результаті дії зовнішніх причин посіли 1 рангове місце у 2013-2015 рр., 2017 р., 2018 р., 2020 р., 2 рангове місце у 2012 р., 2016 р., 2019 р. На хвороби шкіри та підшкірної клітковини припало 1 рангове місце у 2015-2016 рр., 2 рангове місце у 2013-2014 рр., 2017-2018 рр., 2020 р., 3 рангове місце у 2012 р., 2019 р. Хвороби порожнини рота, слинних залоз та щелеп

посіли 1 рангове місце у 2012 р., 3 рангове місце у 2013-2016 рр., 2018 р. Хвороби органів дихання посіли 1 рангове місце у 2019 р., 2 рангове місце у 2015 р., 3 рангове місце у 2017 р., 2020 р.

Проведений нами порівняльний аналіз відносних показників, наведених у таблиці 1, з визначенням значимості відмінностей дозволив розділити всю діагностовану за досліджуваний період

Таблиця 1

Розподіл випадків (абсолютна кількість/відносна кількість (%)) по роках в залежності від назви патології

Рік	Назва патології						
	Новоутворення	Хвороби органів дихання	Хвороби порожнини рота, слинних залоз та щелеп	Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	Остеомієліт	Вроджені вади розвитку, деформації та хромосомні порушення	Травми в результаті дії зовнішніх причин
2012	105/6,2	69/4,1	609/36,1	403/23,9	72/4,3	5/0,3	423/25,1
2013	55/3,0	-	261/14,4	686/37,8	55/3,0	5/0,3	753/41,5
2014	67/4,4	-	229/14,9	576/37,6	72/4,7	6/0,4	582/38,0
2015	79/5,5	185/12,8	88/6,1	511/35,4	64/4,4	4/0,3	512/35,5
2016	74/4,9	152/10,0	186/12,3	750/49,5	85/5,6	8/0,5	261/17,2
2017	68/4,4	157/10,1	140/9,0	509/32,7	61/3,9	2/0,1	620/39,8
2018	171/5,1	738/22,0	489/14,6	887/26,5	127/3,8	3/0,1	934/27,9
2019	79/2,6	771/25,2	679/22,2	691/22,6	95/3,1	3/0,1	740/24,2
2020	42/2,0	441/20,6	208/9,7	651/30,4	64/3,0	9/0,4	726/33,9

патологію голови та шиї на три групи (рис. 3). До першої групи було віднесено патологію з низькою частотою зустрічаємості (новоутворення; остеомієліт; вроджені вади розвитку, деформації та хромосомні порушення). До другої групи було віднесено патологію з середньою частотою зустрічаємості (хвороби органів дихання; хво-

роби порожнини рота, слинних залоз та щелеп). До третьої групи було віднесено патологію з високою частотою зустрічаємості (травми в результаті дії зовнішніх причин; хвороби шкіри та підшкірної клітковини). Дані літератури щодо частоти зустрічаємості різних захворювань у структурі патології голови та шиї різняться, що обумов-

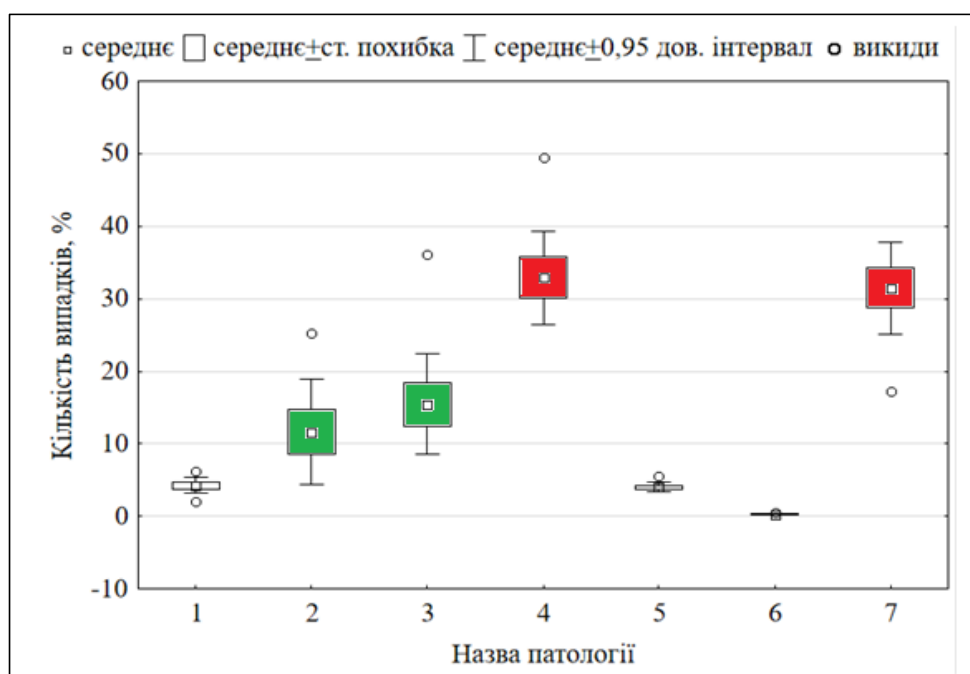

Рис. 3. Діаграма розмаху для кількості випадків (%) в залежності від назви патології (1 – новоутворення; 2 – хвороби органів дихання; 3 – хвороби порожнини рота, слинних залоз та щелеп; 4 – хвороби шкіри та підшкірної клітковини; 5 – остеомієліт; 6 – вроджені вади розвитку, деформації та хромосомні порушення; 7 – травми в результаті дії зовнішніх причин). Чорного кольору – перша група (патологія з низькою частотою зустрічаємості), зеленого кольору – друга група (патологія з середньою частотою зустрічаємості), червоного кольору – третя група (патологія з високою частотою зустрічаємості).

лено, з точки зору багатьох учених, територіальними особливостями, гендерно-віковими особливостями тощо [7, 8].

Актуальною проблемою медичної науки та практики були і залишаються травматичні пошкодження щелепно-лищевої ділянки. Їх висока питома вага в структурі патології голови та шиї на сьогодні обумовлена війною в країні, численними терористичними актами, природними та техногенними катастрофами, збільшенням кількості дорожньо-транспортних пригод, високою розповсюдженістю алкоголізму тощо [9, 10]. У структурі травматизму травматичні пошкодження щелепно-лищевої ділянки становлять близько 16,5-38 % [11]. Частим є поєднання щелепно-лищевої травми з черепно-мозковою травмою. У світі за період з 1990 по 2017 рр. поширеність переломів щелепно-лищевої ділянки зросла з 39,5% до 54,4% [12].

У структурі травм щелепно-лищевої ділянки, згідно даних багатьох учених, переважають переломи нижньої щелепи [13]. У проведеному нами дослідженні за період з 2012 по 2020 рр. проаналізована структура травм щелепно-лищевої ділянки у хворих, що були госпіталізовані до відділення хірургії голови та шиї КНП ХОР «ОКЛ». Так, переломи нижньої щелепи були виявлені в 46,5 % випадків, переломи вилично-орбітального комплексу – в 34 % випадків, переломи верхньої щелепи – в 11,5 % випадків, поєднані переломи – в 8 % випадків.

Виявлена нами в структурі патології голови та шиї висока частота зустрічаємості травм щелепно-лищевої ділянки, серед яких превалюють травми нижньої щелепи, у жителів Харківської області потребує певної уваги при організації системи охорони здоров'я на регіональному рівні, актуалізує проведення комплексних міждисциплінарних досліджень з метою удосконалення відомих та пошуку нових лікувально-діагностичних заходів для даної категорії хворих.

Висновки.

1. За період з 2012 по 2020 рр. кількість хворих, що були госпіталізовані до відділення хірургії голови та шиї КНП ХОР «ОКЛ», і, відповідно, кількість проведених оперативних втручань змінювалися хвилеподібно, про що свідчило їх збільшення з 2012 по 2013 рр., зменшення з 2013 по 2015 рр., збільшення з 2015 по 2018 рр. та зменшення з 2018 по 2020 рр.

2. Серед патології голови та шиї у жителів Харківського регіону низька частота зустрічаємості була характерною для новоутворень, остео-

мієліту, вроджених вад розвитку, деформацій та хромосомних порушень; середня частота зустрічаємості – для хвороб органів дихання, хвороб порожнини рота, слинних залоз та щелеп; висока частота зустрічаємості – для травм у результаті дії зовнішніх причин, хвороб шкіри та підшкірної клітковини.

3. Виявлені авторами особливості патології голови та шиї у жителів Харківського регіону необхідно враховувати при організації системи охорони здоров'я на регіональному рівні та плануванні науково-дослідної роботи у вищих медичних навчальних закладах.

Література:

1. Aly M.M., Abdul-Aziz MAM, Elchaghaby M.A. A retrospective analysis of oral and maxillofacial pathological lesions in a group of Egyptian children over 21 years. *BMC Oral Health*. 2022;22(1):2. doi: 10.1186/s12903-021-02037-6.
2. Маланчук В.О., Мазур І.П., Рибачук А.В. Високоспеціалізована стоматологічна допомога в Україні в умовах трансформації системи охорони здоров'я. *Oral and General Health*. 2021. № 2(2). С. 64-69.
3. Rohani B., Shahamatnia H., Maddah M., Sameti A., Najafpour A., Fekrazad R. Evaluation of the prevalence of oral and maxillofacial diseases in submarine navy personnel of the army of the Islamic Republic of Iran. *J Arch Mil Med*. 2016; 4(1):e33056.
4. Dissanayaka W.L., Sharpe P. Frontiers in dental medicine: highlights in regenerative dentistry 2021/22. *Front. Dent. Med*. 2023;4:1212894. doi: 10.3389/fdmed.2023.1212894.
5. Amaral.SM., Miranda AMMA, Netto JNS; Pires F.R. Prevalence of oral and maxillofacial diseases diagnosed in an oral medicine service during a 7-year period. *J Oral Diag*. 2016;1(1): e2.
6. Попович З.Б., Рожко М.М., Мельничук М.В., Кукурудз Н.І. Роль профілактики стоматологічних захворювань у системі надання стоматологічної допомоги. *Сучасна стоматологія*. 2023. № 1-2. С. 4-7.
7. Purevsuren B., Narantuya I., Ayanga G.N., Norovpil Ts (2020) The structure of oral and maxillofacial illness among mongolian children. *J Surg*. 2020; 5: 1291. doi: 10.29011/2575-9760.001291.
8. Hewlett S.A., Blankson P.K., Aheto J.M.K, Anto F., Danso-Appiah T., Sackeyfio J., Koram K., Amoah A.G.B. Assessment of oral health status in a Ghanaian population: rationale, methods, and population characteristics. *BMC Oral Health*. 2022;22(1):67. doi: 10.1186/s12903-022-02090-9.
9. Рейзвіх О.Е., Иванов В.С., Денъга О.В., Сухомейло Д.О., Шнайдер С.А. Аналіз надання стоматологічної допомоги дитячому населенню в умовах війського стану. *Вісник стоматології*. 2023. № 47(1/122). С. 31-38.

10. Худик А.К. Аналіз особливостей травматичних ушкоджень середньої зони обличчя. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. № 5(5/27). С. 242-247.

11. Поліщук С.С., Скиба В.Я., Поліщук В.С., Шува-лов С.М., Поліщук О.О., Даліщук А.І. Частота та структура переломів нижньої щелепи. *Вісник стоматології*. 2020. № 4(113). С. 53-60.

12. Adeleke AI, Hlongwa M, Makhunga S, Ginindza TG. Mapping evidence on the epidemiology and cost associated with maxillofacial injury among adults in Sub-Saharan Africa: a scoping review protocol. *Int J Environ Res Public Health*. 2023;20(2):1531. doi: 10.3390/ijerph20021531.

13. Рибачук А.В., Мамонов Р.О., Маланчук В.О. Епідеміологія травматичних переломів нижньої щелепи в період з 2005 по 2014 р. за матеріалами клініки кафедри. *Харківська хірургічна школа*. 2016. № 1(76). С. 117-122.

References:

1. Aly M.M., Abdul-Aziz MAM, Elchaghaby M.A. A retrospective analysis of oral and maxillofacial pathological lesions in a group of Egyptian children over 21 years. *BMC Oral Health*. 2022;22(1):2. doi: 10.1186/s12903-021-02037-6.

2. Malanchuk V.O., Mazur I.P., Rybachuk A.V. Highly specialized dental care in Ukraine in the conditions of transformation of the healthcare system of Ukraine. *Oral and General Health*. 2021;2(2):64-69.

3. Rohani B., Shahamatnia H., Maddah M., Sameti A., Najafpour A., Fekrazad R. Evaluation of the prevalence of oral and maxillofacial diseases in submarine navy personnel of the army of the Islamic Republic of Iran. *J Arch Mil Med*. 2016; 4(1):e33056.

4. Dissanayaka W.L., Sharpe P. Frontiers in dental medicine: highlights in regenerative dentistry 2021/22. *Front. Dent. Med*. 2023;4:1212894. doi: 10.3389/fdmed.2023.1212894.

5. Amaral S.M., Miranda AMMA, Netto JNS; Pires F.R. Prevalence of oral and maxillofacial diseases diagnosed in an oral medicine service during a 7-year period. *J Oral Diag*. 2016;1(1): e2.

6. Popovych Z., Rozhko M., Melnychuk M., Kuzuruk N. The role of prevention of dental diseases in the system of providing dental care. *Actual Dentistry*. 2023;1-2:4-7.

7. Purevsuren B., Narantuya I., Ayanga G.N., Norovpil Ts (2020) The structure of oral and maxillofacial illness among mongolian children. *J Surg*. 2020; 5: 1291. doi: 10.29011/2575-9760.001291.

8. Hewlett S.A., Blankson P.K., Aheto J.M.K, Anto F., Danso-Appiah T., Sackeyfio J., Koram K., Amoah A.G.B. Assessment of oral health status in a Ghanaian population: rationale, methods, and population characteristics. *BMC Oral Health*. 2022;22(1):67. doi: 10.1186/s12903-022-02090-9.

9. Reyzvikh O.E., Ivanov V.S., Denga O.V., Sukhomeylo D.O., Shnaider S.A. Analysis of the provision of dental care to children under martial law. *Bulletin of Dentistry*. 2023;47(1/122):31-38.

10. Khudyk A.K. The analysis of features of traumatic injuries in the middle face area. *Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports*. 2020;5(5/27):242-247.

11. Polishchuk S.S., Skyba V.Ya., Polishchuk V.S., Shuvalov S.M., Polishchuk O.O., Dalishchuk A.I. Frequency and structure of mandibular fractures. *Bulletin of Dentistry*. 2020;4(113):53-60.

12. Adeleke A.I., Hlongwa M., Makhunga S., Ginindza T.G. Mapping evidence on the epidemiology and cost associated with maxillofacial injury among adults in Sub-Saharan Africa: a scoping review protocol. *Int J Environ Res Public Health*. 2023;20(2):1531. doi: 10.3390/ijerph20021531.

13. Rybachuk A.V., Mamonov R.O., Malanchuk V.O. Epidemiology of traumatic mandibular fractures in the period from 2005 to 2014 by the clinic department materials. *Kharkiv Surgical School*. 2016;1(76):117-122.